

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СУДОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ

Іванів Андрій Романович

ORCID ID: 0000-0002-8970-0219

Радник «EQUITY Law Firm», аспірант

Київський міжнародний університет, Україна

У світі існують правові системи, у яких суди під час вирішення спорів не приділяють значної уваги методам, за допомогою яких аналогічні справи вирішувалися в минулому. Так само існують правові системи в яких прецеденти є авторитетними джерелами права, зумовлюючи фактом свого існування майбутні судові рішення. Судовий прецедент є закономірним результатом становлення загального (прецедентного) права Англії.

Одним із основоположних принципів англосаксонської правової системи є те, що судові рішення, які часто приймаються вищими судами, винесені за аналогічною справою, враховуються у наступних справах. Цей принцип відомий як «stare decisis». Насправді це означає, що нижчі суди зобов'язані застосовувати прецеденти, встановлені вищими судами у попередніх справах. Це забезпечує послідовність та передбачуваність правового поля.

Акти законодавця, як за структурою, так і за змістом максимально наближені до регулювання різного роду конкретних ситуацій; будь-яких спеціальних актів, які б регламентували правовідносини в цілих галузях або напрямках права, тут ніколи не приймалося. Англійське законодавство не знає галузевих кодексів європейського типу, що зумовлено відсутністю спеціалізації англійських судів, а оскільки вони є творцями основного джерела права в країні, то їх рішення неможливо кодифікувати, згрупувати по галузях (хоча такі спроби неодноразово робилися) [1, с. 69-71]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що метою прийняття судових прецедентів на сучасному розвитку англійського права є необхідність тлумачення законодавчих актів, що й обумовлює суворість додержання принципу «stare decisis».

Прихильники прецедентного права стверджують, що дотримання принципу «stare decisis» та ухвалення рішень, заснованих на попередніх справах, підтримує роль судових інституцій країн англосаксонської правової сім'ї як нейтральних, неупереджених та послідовних, спрямованих на прийняття рішень. Стверджується, що опора на прецедент в англосаксонській правовій сім'ї забезпечує велику передбачуваність для звичайних громадян, суддів, законодавців, усіх, хто стикається із судовою системою.

До переваг судового прецеденту також належать визначеність та однаковість. Аналізуючи існуючі прецеденти, можна спрогнозувати, яким буде майбутнє судове рішення у справі. Аналогічні чи подібні випадки розглядатимуться так само. Не можна не погодитися з тим, що такий підхід дає громадянам, які стикаються із судовою системою, відчуття справедливості, а юристам – можливість надавати свої послуги з прогнозованою часткою ймовірності успішного завершення справи. Судовий прецедент має практичний характер. Він заснований на конкретиці, з якою можна ознайомитись та зробити відповідні висновки.

Судові прецеденти забезпечують суттєву економію часу для судової системи, оскільки судовий розгляд із прецедентом займає значно менше часу, ніж судовий розгляд без нього. Особливо це стало очевидним під час загальної інформатизації та розробки спільного інформаційного банку прецедентів, з якого, зацікавленими особами, можуть бути вилучені постанови по аналогічних справах.

Домінування судових прецедентів сприяє зменшенню корупційних ризиків при розгляді справ у судах, оскільки за наявності аналогічного рішення суддя не має права його проігнорувати.

Деякі стверджують, що надмірна залежність судових органів від прецеденту все ж є проблемою. Люди – живі істоти, і можуть припускатися помилок, внаслідок чого судові рішення можуть бути винесені із судовими помилками, і в цьому випадку заснований на них прецедент продукуватиме подальші помилки, по суті, спотворюючи ту мету, яку переслідує судова система в цілому.

У подібних справах існує значна кількість судових прецедентів, що дозволяє суддям маневрувати, обираючи серед прецедентів найвигідніші. Судді також наділені правом інтерпретації прецедентів відповідно до своїх внутрішніх переконань, власних поглядів та уподобань, що також може сприяти розширенню, звуженню або частковому ігноруванню їхнього сенсу. Велика кількість прецедентів сприяє підвищенню ймовірності їхнього ігнорування. Юристам, суддям, адвокатам стає непросто встежити за всім спектром прецедентів, винесених стосовно питання, яке їх цікавить.

Практика судових прецедентів сприяє ригідності всієї правової системи, сповільнюється розвиток законодавства, оскільки нижчестоящі суди пов'язані рішеннями вищих судів, а законодавчі акти, що приймаються, – вже існуючими судовими рішеннями. Суспільні відносини не є статичними, змінюються соціальна, політична, економічна та інші ситуації (що особливо актуально в наш час, коли такі події як світові кризи, пандемії різних захворювань та військові конфлікти істотно впливають на всі країни світу). Зміна суспільних відносин може вимагати іншого тлумачення закону, який суперечить вже існуючим прецедентам.

Для прецедентного права потрібні судді з високим інтелектуальним рівнем та професійною підготовкою, які замість сухого перерахування фактів у своїх рішеннях могли б провести глибокий аналіз норм застосовуваного матеріального права, аргументувати свою позицію, пояснити, чому суд прийняв аргументи та докази однієї сторони та відкинув аргументи й докази з іншої сторони і т.д. Судді – це та основа, від якої залежить якість прецедентів. На відміну від країн романо-германської правової сім'ї, судді в англосаксонській правовій сім'ї формують право, будучи основним джерелом регулювання практично всіх суспільних відносин, а не виступають «безликими гвинтиками» судової системи. Судді виступають тлумачами законів, а судові прецеденти, певною мірою, – «коментарями до законів».

Висновки. Конструкція судового прецеденту має як позитивні, так і негативні сторони. Навіть у межах родинних країн англосаксонської правової сім'ї, не кажучи вже про змішані правові сім'ї, судові прецеденти застосовуються по-різному, що свідчить про їх адаптивність, а отже, і здатність судового прецеденту бути корисним для України.

Список використаних джерел:

1. Богдановская И.Ю. (1987) Закон в английском праве / отв. ред.: Н.С. Крылова. Москва. 143 с.
2. Габрелян А.Ю. (2021) Вектор розвитку України: дилема вибору. Матеріали конференцій МЦНД, Вилучено з: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02>.
3. Габрелян А.Ю. (2020) Аналіз сучасного стану прецедентів в світі та в Україні. Траектория науки, 6 (10). 2001–2013.